

Huvudman

Botkyrka kommun
medborgarcenter@botkyrka.se

Beslut

Datum 2025-04-10

Dnr SI 2025:56

Sida 1 (6)

Ärendet

Tematisk tillsyn av tillgång till läroböcker och andra läromedel vid grundskolan Falkbergsskolan i Botkyrka kommun

Beslut

Föreläggande

Skolinspektionen förelägger med stöd av 26 kap. 10 § skollagen (2010:800) Botkyrka kommun att senast den **13 juni 2025** ha vidtagit nedan angivna åtgärder avseende brister rörande tillgången till läroböcker. De vidtagna åtgärderna ska senast samma dag skriftligen redovisas till Skolinspektionen.

Om Botkyrka kommun inte följer detta föreläggande kan mer ingripande sanktioner komma att aktualiseras.

Beslutet om föreläggande gäller omedelbart enligt 26 kap. 10 § tredje stycket skollagen. Beslutet om föreläggande får enligt 28 kap. 2 och 18 §§ skollagen inte överklagas.

Botkyrka kommun ska vidta följande åtgärder

Tillgång till läroböcker och andra läromedel

1. Se till att köpa in läroböcker i samhällsorienterande ämnen så att eleverna har tillgång till de läroböcker som behövs för en för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. (1 kap. 3 § skollagen, 10 kap. 10 § skollagen, Lgr22, 2.2 Kunskaper, 2.8 Rektorns ansvar, och 5 Kursplaner)

Redovisning av åtgärder

Redovisningen av de vidtagna åtgärderna skickas via e-post till skolinspektionen.stockholm@skolinspektionen.se, eller per post till Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för ärendet (SI 2025:56) i de handlingar som sänds in.

Om ärendet

Skolinspektionen genomför under vårterminen 2025 en tematisk tillsyn för att kontrollera om verksamheten vid de skolor som ingår i tillsynen

uppfyller författningarnas krav avseende tillgång till läroböcker och andra läromedel. Falkbergsskolan i Botkyrka kommun ingår i den tematiska tillsynen. Falkbergsskolan omfattar grundskolans årskurs 6–9. Det går cirka 440 elever på skolan och det finns fyra klasser i varje årskurs.

Tillsynen har genomförts genom besök på skolenheten den 29 januari 2025. Tillsynen har omfattat tillgången på läroböcker och andra läromedel i samhällsorienterande ämnen¹ (SO) i årskurs 7–9. Som en del av tillsynen har elever, lärare och rektorn intervjuats. Dokument har granskats, bl.a. elevscheman, lista över vilka läromedel som används och en förteckning över lärarnas behörighet. Huvudmannen har yttrat sig över allt material av betydelse för beslutet.

Motivering av beslutet

Skolinspektionen redogör först för de omständigheter som framkommit i tillsynsutredningen och som ligger till grund för myndighetens bedömning, därefter anges de bestämmelser som tillämpas och slutligen redovisar Skolinspektionen sin bedömning i det här fallet.

Föreläggande

Tillgång till läroböcker och andra läromedel

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Av en förteckning som lärarna fyllt i vid Skolinspektionens besök framgår det att skolan i varje SO-ämne använder sig av en lärobok som sträcker sig från årskurs 7–9 och att det finns 50 exemplar av varje lärobok. Vidare har alla elever tillgång till inläsningstjänst. Lärarna uppger att de utöver läroböckerna även använder sig av digitala lärverktyg och utbildningsfilmer. Det finns även ett enklare läromedel utformat som pärmar med kopieringsunderlag som används för elever som får undervisning i särskild undervisningsgrupp. Vidare uppger lärarna att de läroböcker som skolan använder sig av täcker det centrala innehållet i kursplanerna och ger eleverna möjlighet att nå de betygskriterier som gäller för ämnena. Av utredningen framgår vidare att eleverna inte har några kostnader för sina läromedel.

¹ Geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap.

Av intervjuer med elever framgår att eleverna får ett häfte med uppkopierade sidor från läroboken där eleverna kan stryka under och anteckna. Samtliga elever uppger att de inte brukar använda själva läroboken utan använder häftena istället. Elever från årskurs 7 uppger att de aldrig använt läroböckerna, medan elever från årskurs 8 och 9 uppger att läroböckerna finns i ett skåp i klassrummet men sällan används.

Av intervjuer med lärare framgår att eleverna får välja mellan uppkopierat häfte av läroboken, den fysiska läroboken eller inskannade sidor av läroboken som läggs upp på skolans digitala plattform. Lärarna uppger att skolan har för få läroböcker i SO och att fler läroböcker behövs. Lärarna berättar att det finns en klassuppsättning med läroböcker och att eleverna får arbeta med böckerna i klassrummet. En lärare uppger att i en årskurs räcker inte klassuppsättningen av böckerna till alla elever under lektionstid. Eleverna får i stället ibland arbeta i grupp för att det inte finns tillräckligt med böcker till alla. Vidare har enstaka elever möjlighet att ta hem boken tillfälligt, men eleven kan behöva vänta tills dagens lektioner är slut då andra elever ska kunna nyttja boken under skoldagen. Lärarna tillägger att om alla elever skulle vilja ta hem läroböckerna så går det inte. En lärare säger att varje elev borde få ha en lärobok som de kan ta hem. En lärare uppger att läroböckerna underlättar lärarnas planering och arbetsbelastning. Läraren tillägger att skolan har för få läroböcker och att det gör det svårare för lärarna.

Rektorn uppger att skolans tillgång till läroböcker är under uppbyggnad och att skolan i SO skulle behöva dubbelt så många läroböcker eller åtminstone två klassuppsättningar per årskurs. Tidigare har skolan varit nöjd med datorer men under senaste året har lärarna efterfrågat läroböcker. Rektorn uppger att lärarna vill ha fler läroböcker som eleverna kan låna hem och att planen är att skolan ska ha det. Rektorn uppger att tillgången till läroböcker är på en nivå som är okej men att skolan har en plan för att öka tillgången som de fortsätter med under år 2025.

Rättslig reglering

I skollagen avses med

- lärobok: tryckt läromedel, med eller utan digitala komponenter,
- läromedel: helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen, som överensstämmer med relevanta delar av tillämplig kurs-, ämnes- eller ämnesområdesplan och läroplanen, och som är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art,
- lärverktyg: läroböcker, andra läromedel och andra tryckta eller digitala verk samt utrustning och material som används i undervisningen (1 kap. 3 § skollagen).

Utbildningen ska vara avgiftsfri. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål (10 kap. 10 § skollagen).

Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål och får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang (Lgr22, avsnitt 2.2 Kunskaper).

Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål (Lgr22, avsnitt 2.8 Rektors ansvar).

Av förarbeten framgår att elevers rätt till läromedel ska tydliggöras i skollagen, bland annat anges följande. Läromedel är betydelsefulla för elever och lärare. Bland annat kan ändamålsenliga läromedel skapa sammanhang och ge en överblick över kunskapsområden och på så sätt främja lärandet. Eleverna får genom läromedel också successivt alltmer utmanande uppgifter och texter, vilket gynnar deras kunskapsutveckling. Läromedel kan främja elevers enskilda och självständiga arbete men också bidra till ökad interaktion så att de kan utveckla kunskaper tillsammans. Texter och bilder kan därtill väcka elevernas intresse och vilja att lära sig mer om olika områden. I ändamålsenliga läromedel finns ofta alternativa uppgifter, texter och annat material som är anpassat för både elever i behov av stödinsatser och för elever som kommit längre i sin kunskapsutveckling och behöver utmaning. På så vis underlättar läromedel lärarens arbete med att möta elevers behov och förutsättningar. Läromedel skapar också tydlighet för eleverna och kan därmed bidra till att främja ordning och studiero. (...) Väl fungerande läromedel erbjuder ett värdefullt stöd under både planering och genomförande av undervisning. Det minskar lärarens arbetsbelastning och administrativa börda, vilket ger lärare möjlighet att lägga tid på andra viktiga aspekter av yrkesutövningen, som t.ex. att stödja eleverna och utveckla undervisningen (prop. 2023/24:21, s. 29 f.).

I förarbetena anges vidare att lagtexten ska tolkas mot bakgrund av att utbildningen enligt 1 kap. 5 § tredje stycket skollagen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Ordet "behövs" innebär vidare att en elev ska ha tillgång till det som eleven behöver för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Det behöver inte innebära att en elev samtidigt ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg i alla undervisningssituationer utan hänsyn måste tas till vad som är lämpligast i respektive situation. Det handlar om

vad som är lämpligast både i den aktuella årskursen och i det aktuella ämnet, t.ex. om det är ett praktiskt ämne såsom slöjd eller om det är ett teoretiskt ämne (prop. 2023/24:21, s. 45).

Av förarbetena framgår att formuleringen att eleverna ska "ha tillgång till" de läroböcker som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål innebär att eleverna t.ex. ska få möjlighet att ta med läroböckerna hem så att eleverna kan repetera, läsa på och gå tillbaka till det som läraren belyst i undervisningen och på så sätt fördjupa och befästa sina kunskaper (prop. 2023/24:21 s. 46).

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Botkyrka kommuns verksamhet vid Falkbergsskolan inte uppfyller författningarnas krav avseende tillgång till läroböcker.

Av Skolinspektionens utredning framgår att lärarna i undervisningen i SO utgår från läroböcker. Det finns 50 exemplar av läroböckerna i respektive ämne och 12 klasser i högstadiet som delar på dessa böcker. Det framkommer vidare att läroböckerna förvaras i skåp i klassrummen och att elever i liten utsträckning använder läroböckerna. Av utredningen framgår att tillgången till läroböckerna i vissa undervisningsgrupper inte räcker till så att alla elever kan ha varsin bok under lektionerna och att tillgången inte tillåter att eleverna kan låna hem läroboken. Eleverna får istället använda uppkopierade häften eller inskannade delar av läroboken. Det finns även uppgifter om att den begränsade tillgången till läroböcker försvårar lärarnas arbete med planering och genomförande av undervisningen.

Genom lagändringar i skollagen som trätt i kraft den 1 juli 2024 har elevernas rätt till läromedel tydliggjorts och syftet är att elevernas tillgång till ändamålsenliga läromedel ska öka (prop. 2023/24:21, s. 36). I läroplanen har också införts bestämmelser om rektorns och lärarens ansvar för att eleverna får använda läromedel i undervisningen. Av förarbetena framgår vidare bland annat att formuleringen att eleverna ska "ha tillgång till" de läroböcker som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål innebär att eleverna t.ex. ska få möjlighet att ta med läroböckerna hem.

Skolinspektionen konstaterar, i likhet med rektorn och lärare, att skolan behöver fler läroböcker för att alla elever ska ges förutsättningar att använda läromedlet i skolan och få möjlighet att ta med läroböckerna hem. Den bristande tillgången till läroböcker medför att viktiga funktioner med läromedlet, såväl i undervisningen som utanför undervisningstid, inte kan tas tillvara. Skolinspektionen bedömer sammantaget att Falkbergsskolan, när det gäller SO, inte uppfyller författningarnas krav avseende att eleverna

ska ha tillgång till och få använda läroböcker som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.

Val av ingripande

Skolinspektionen får förelägga en huvudman som står under dess tillsyn att fullgöra sina skyldigheter, om verksamheten inte uppfyller de krav som följer av de föreskrifter som gäller för verksamheten (26 kap. 10 § skollagen).

Botkyrka kommuns verksamhet vid Falkbergsskolan uppfyller inte författningarnas krav vad gäller tillgång till läroböcker. Det finns därför skäl att förelägga Botkyrka kommun att fullgöra sina skyldigheter och vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna.

Beslutet är fattat av utredare Cecilia Winberg.

Utredaren Matilda Kaijser har varit föredragande i ärendet. I ärendets slutliga handläggning har även regionjurist Linnea Lundberg medverkat.